

<https://www.istpravda.com.ua/articles/2021/05/24/159558/> (дата звернення: 30.05.2022).

11. Уложение о наказаниихуголовных и исправительных. Санкт-Петербург : Тип. 2-го Отд-ния Собств. Е. И. В. канцелярии, 1845. 592 с.

Ключові слова: прозелетизм, міжконфесійні відносини, національні меншини, місіонерство, християнство, злочин.

Key words: missionary, proselytism, christianity, crime, interfaith relations, national minorities.

УЖИТЧАК АНАСТАСІЯ ЮРІЙВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
аспірантка кафедри історії держави та права*

РОЗВИТОК КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В СФЕРІ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ НЕПОВНОЛІТНІХ У ПІСЛЯВОЄННІЙ УКРАЇНІ (40–60 РР. ХХ СТ.)

Питання розвитку кримінального законодавства в сфері боротьби із злочинністю серед неповнолітніх у післявоєнній Україні є малодослідженим. На сьогоднішній день злочинність неповнолітніх віднесено до найбільш актуальних проблем, у науці приділяють особливу увагу певним віковим закономірностям розвитку особистості у суспільстві. Необхідність удосконалення кримінального законодавства та профілактики злочинності серед неповнолітніх зумовлена тим, що актуальність цієї проблеми не перестає бути нагальною в нашому житті. Період завершення Другої світової війни супроводжувався підвищенням рівня злочинності серед різних верств населення, неповнолітніх у тому числі, що спричинило значні ускладнення у суспільному житті післявоєнної України. Сподівання народу щодо покращення життя, демократизації суспільно-політичного ладу країни не виправдалися. Після здобуття перемоги над фашизмом, влада використовувала цей факт для збереження тоталітарного режиму та для посилення адміністративно-командних методів управління.

У грудні 1940 р. розширилася сфера судової відповідальності із застосуванням заходів кримінального покарання до малолітніх, починаючи з 12-річного віку. Так каралося розгвинчування рейок, підкладання на них предметів, що могли викликати аварії поїздів, а також крадіжка, тілесні ушкодження, вбивство або замах на вбивство. В усіх інших випадках малолітні, згідно з указом ВР СРСР «Про кримінальну відповідальність неповнолітніх» (31 травня 1941 р.), притягалися до кримінальної відповідальності починаючи з 14-річного віку. З лютого 1941 р. у кримінальному порядку почали переслідування керівників підприємств і організацій за продаж, обмін і відпуск на сторону демонтованого

і зайвого обладнання. Покарання за подібні дії були надто суворими, бо прирівнювалися до крадіжки соціалістичної власності. Майже два десятиріччя діяли жорсткі санкції за несанкціонований проїзд у товарних поїздах і за самочинну (без нагальної потреби) зупинку поїзда стоп-краном, встановлені Указом Президії Верховної Ради Союзу РСР від 9 квітня 1941 р. Повоєнний період сталінщини у розвитку радянського кримінального права позначився суперечливими тенденціями, він характеризувався скасуванням норм воєнного часу й певною лібералізацією законодавства, але також з подальшим посиленням кримінальної репресії [1].

Війна, що почалася в 1941 р., фактично перекреслила позитивні кроки, зроблені державою на шляху протидії злочинності неповнолітніх. За роки війни багато дітей залишилися без батьків і годувальників, а отже, стали безпритульними. Усі подальші післявоєнні роки розвитку суспільства характеризувались активізацією заходів держави з протидії злочинності неповнолітніх, відновленню цілеспрямованої профілактичної роботи з недопущення злочинних проявів із їх боку. Головна роль при цьому відводилась органам внутрішніх справ в особі дільничних інспекторів та діяльності дитячих кімнат міліції. Повною мірою була відновлена та отримала подальший розвиток спеціалізація кадрів працівників міліції, які здійснювали профілактику, оперативних працівників, слідчих, прокурорів, суддів і народних засідателів у справах неповнолітніх, а також кадрів народних дружин та інших громадських формувань [2].

Під час Другої світової війни злочинність набуває вираженого характеру «воєнізації». Ростуть дезертирство, інші типові військові злочини. Так само зростає і злочинність неповнолітніх, поживавилася корисливо-наси́льницька злочинність (розбої, грабежі), а також крадіжки і спекуляція. Післявоєнна розруха, безпритульність та зброя в руках населення призвели до нового сплеску корисливо-наси́льницької злочинності, у тому числі бандитизму серед дорослого населення та неповнолітніх. У 1950-х роках основними причинами стають не стільки матеріальні проблеми, скільки безконтрольність з боку батьків, педагогічних колективів, громадських і комсомольських організацій за дозвіллям неповнолітніх, а також їх прагнення до самовираження. Тому основну категорію неповнолітніх злочинців становлять бездоглядні діти. Наказ МВС СРСР від 31 грудня 1953 р. № 265 затвердив «Інструкцію про роботу органів міліції з ліквідації дитячої безпритульності та бездоглядності». В ній визначалося, що боротьба з бездоглядністю і безпритульністю – це завдання всіх співробітників міліції, але в першу чергу інспекторів дитячих кімнат міліції, дільничних і патрульних міліціонерів. Інструкція зобов'язувала працівників дитячих кімнат міліції спільно з іншими службами систематично перевіряти за місцем проживання поведінку підлітків, відданих на поруки і умовно засуджених. З [4] жовтня 1957 року Радою Міністрів Української РСР було затверджено Постанову № 1099 «Про заходи поліпшення роботи серед дітей поза школою і попередження дитячої бездоглядності». Дана Постанова

зобов'язувала створювати дитячі спортмайданчики при школах і домоуправліннях, батьківські комітети і комісії сприяння при всіх домоуправліннях для організації роботи з дітьми, працевлаштовувати підлітків, які досягли 16-річного віку, зобов'язуючи при цьому керівників підприємств приймати на роботу підлітків. Значних змін зазнало законодавство після прийняття указу Президії Верховної Ради СРСР від 13.04.1959 «Про визнання такими, що втратили силу законодавчих актів у зв'язку з введенням в дію Основ кримінального законодавства, Законів про кримінальну відповідальність за державні і за військові злочини, Основ законодавства про судоустрій, Положення про військові трибунали і Основ кримінального судочинства» [3; 4].

Отже, можемо зробити висновок, що у післявоєнні роки на території радянської України спостерігається значне зростання злочинності. Ця тенденція зумовлена комплексом причин політичного, економічного, соціального та психологічного характеру. Після завершення Другої світової війни тоталітарна система девальгувала моральні цінності, прагнула перетворити людей на безсловесних осіб. Злочинність серед неповнолітніх у 1940-1960 рр. носила нестабільний характер, то зростала, то поступово зменшувалася під впливом попереджувальної діяльності правоохоронних органів та кримінально-правової політики держави.

Список використаних джерел:

1. Терлюк І. Я. Огляд історії кримінального права України. Навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2007. 92 с.
2. Миньковский Г. М. Профилактика правонарушений среди несовершеннолетних. К. : Политиздат Украины, 1987. 215 с.
3. Трунова А. Ф. Государственная молодежная политика СССР в области предупреждения молодежной преступности в послевоенное время, материалы I Междунар. науч. конф. Челябинск : Два комсомольца, 2012. С. 11–15. Режим доступу: <https://moluch.ru/conf/law/archive/43/3030>
4. Ветева Н. В. Історичні аспекти корисливо-насиленницької злочинності неповнолітніх в Україні. К. : Науковий вісник ДДУВС. 2017. 180 с.

Ключові слова: кримінальне законодавство, злочинність неповнолітніх, післявоєнна Україна, Друга світова війна, відповідальність.

Key words: criminal law, juvenile delinquency, post-war Ukraine, World War II, responsibility.